

КОЛЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ АВТОРСЬКИМИ Й СУМІЖНИМИ ПРАВАМИ В УКРАЇНІ

Сьогодні наявність і активна діяльність організацій колективного управління авторськими правами (далі – ОКУП) стали суспільним явищем, одним з основних чинників економіко-культурного життя будь-якої країни, оскільки вони є однією з важливіших ланок охорони й захисту прав на такі об'єкти інтелектуальної власності, як авторські й суміжні права. Поява й розвиток системи ОКУП мають свою історію, зумовлені певними об'єктивними причинами, основними з яких є: (1) розвиток техніки й технологій, наслідком чого є виникнення нових видів творів, нової техніки, їх розповсюдження, в результаті чого виникають нові авторські права (способи використання творів); (2) збільшення чисельності постійних користувачів, поява нових категорій користувачів. Коло суб'єктів-користувачів авторськими й суміжними правами надзвичайно широке й різноманітне: поліграфічні й фонограмні (відеограмні) видавництва, органі-

зації телерадіомовлення всіх форм власності, виробники програм для мережі Інтернет, організатори фестивалів, виставок, аукціонів, власники розважальних закладів, закладів харчування та ін.; (3) практична неможливість індивідуального управління відповідними правами в силу складного і дорогого адміністрування процесу; (4) неможливість для користувачів у багатьох випадках укласти договори на використання творів в індивідуальному порядку, що пояснюється як складними пошуками власників відповідних прав, так і розширенням їх кола (автори, виробники, артисти-виконавці та ін.).

В Україні питання, пов'язані з колективним управлінням майновими правами суб'єктів авторського права й суміжних прав, регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права (далі – Закон) [1] та підзаконними нормативними актами – наказами Міністерства освіти і науки України.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Як свідчить практика зарубіжжя, ОКУП можуть бути приватними, суспільними й державними організаціями, що взяли на себе відповідні функції залежності від обставин, вимог та умов, що існують у відповідній країні. В Україні Законом передбачена можливість створення ОКУП як державної, так і недержавної форми власності. Згідно з ним ОКУП створюються суб'єктами авторського права й (або) суміжних прав і мають статус юридичної особи. Вони діють на підставі й у межах повноважень, добровільно переданих їм авторами та іншими особами, які мають авторське право або суміжні права, від імені зазначених осіб. Передача всієї сукупності майнових прав праволодильців або їх частини здійснюється на основі письмових договорів, які мають містити не тільки декларацію про надання прав, а й конкретний перелік останніх [3, с. 207, 208].

Управління може здійснюватися тільки стосовно оприлюднених творів, тому що використання неоприлюднених вважається способом реалізації не тільки майнових прав, а й права немайнового – на оприлюднення. Крім того, управління не може розповсюджуватися на перероблені твори, якщо це зроблено без згоди автора оригінального твору. Інакше кажучи,

колективне управління повинно будуватися в такий спосіб, щоб мінімально зачіпляти немайнові права автора.

Український законодавець дає змогу ОКУП і праволодильцям застосовувати як стандартні, так й індивідуальні форми контрактів на використання відповідних творів. Треба зауважити: хоча в українському законодавстві немає норми про обов'язковість ідентичності договорів на використання творів для користувачів однієї категорії (як у законодавстві РФ та багатьох інших країн), але на практиці це правило застосовується. Поясненням цього є те, що в іншому випадку зачіпались би питання конкуренції. Ширше це правило застосовується при укладанні контрактів на виконання. Разом із цим слід брати до уваги рекомендацію Міжнародного бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), у якій зауважено, що не рекомендується здійснювати колективне управління правами, які можуть управлятися на індивідуальних засадах, якщо не існує серйозних труднощів практичного чи економічного характеру в такому індивідуальному управлінні.

На підставі одержаних повноважень ОКУП надають будь-яким особам шляхом укладення з ними договорів невиключні

права на використання об'єктів авторського й (або) суміжних прав. У п. 4 ст. 47 Закону передбачено обов'язкове надходження від усіх без винятку користувачів до ОКУП точного переліку використаних творів, виконань, примірників фонограм (відеограм), програм мовлення разом з документально підтвердженими даними про отриманий прибуток від їх використання й обов'язкова виплата належної винагороди праволодільцям у встановлений договорами про використання прав строк і в обумовленому там же розмірі. Це положення Закону є дуже важливим, оскільки, навіть якщо організація буде добросовісно перераховувати певні відсотки свого доходу, не надаючи відомостей про те, які й у який спосіб твори були використані, розподіл грошей буде неможливим.

У зв'язку з тим, що ОКУП не вправі займатися комерційною діяльністю, посередницький варіант вирішення питань використання авторських прав не передбачає їх комерційних інтересів. Вони також не вправі використовувати в будь-який спосіб об'єкти авторського й (або) суміжних прав, доручених їм для управління. Що стосується комісійних відрахувань (на утримання працівників товариства, приміщення, оргтехніки і т.д.), то

за правилами Міжнародної конфедерації авторів та композиторів (CISAC), членом якої є Українське авторське агентство (УААСП), сума комісійних відрахувань на потреби товариства не повинна перевищувати 30% від загальних доходів, включаючи відрахування на так званий соціальний фонд товариства – кошти на підтримку національного мистецтва, надання допомоги членам товариства. Отже, основний принцип існування авторського товариства – це не отримання прибутків від діяльності, а повноцінний захист інтересів своїх членів.

У Законі зазначено, що на діяльність ОКУП не поширюються обмеження, передбачені антимонopolним законодавством (п. 2 ст. 48). Ця норма спрямована на стабілізацію їх кількості, бо інакше це неминуче призведе до погіршення становища авторів. Водночас монополізм може призвести до зловживань. Проблема монополії авторсько-правових організацій, точніше, визначення її меж, не є новою для світового співтовариства, але загальноновизнано, що їх діяльність як абсолютних монополістів має адекватним чином контролюватися державою. У деяких країнах у спеціальних положеннях законодавства передбачається необхідність погодження з компетентними органа-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ми (міністерствами культури, юстиції, патентним відомством тощо) створення ОКУП. За українським законодавством створення таких організації має явочний характер [2].

У деяких країнах (наприклад, у Франції) до таких організацій застосовується анти-трестовський закон. У країнах, де авторсько-правові товариства не підпадають під дію анти-монопольного законодавства (Німеччина, Велика Британія), передбачено арбітражну процедуру.

Важливим позитивним кроком на шляху побудови системи колективного управління потрібно вважати Указ Президента України від 5 жовтня 2001 р. «Про Всеукраїнське агентство авторів» [4], у якому підтримана ініціатива творчих спілок про створення об'єднання громадських організацій, основною метою діяльності якого повинно стати сприяння управлінню правами авторів та інших суб'єктів авторського й суміжних прав.

Як зазначають фахівці, сьогодні спроба створити одну організацію, яка була б здатною задовольнити всі національні потреби в управлінні майновими правами усіх суб'єктів авторського й суміжних прав, є утопією [7]. Створення Всеукраїнського агентства авторів розглядається як рішучий крок у формуван-

ні необхідних передумов для виникнення дійових автономних організацій колективного управління у різних сферах використання авторських й суміжних прав. Практика колективного управління майновими правами авторів у розвинутих країнах доводить: оскільки ОКУП захищає не тільки права авторів, а й користувачів, то, враховуючи обсяги ліцензування об'єктів авторського права й відповідно до градації сфер їх використання (публічне виконання, показ, сповіщення, використання шляхом звуко-, відеозапису тощо), мають існувати ОКУП різної фахової спрямованості [6]. Ідеться про становлення і функціонування розгалуженої системи колективного управління майновими правами авторів, правовим підґрунтям чого є норма ч. 3 ст. 47 Закону, де сказано, що допускається утворення окремих організацій, які управляють певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права й (або) суміжних прав. Так, управління авторськими правами в музичній галузі потребує більшої уваги в адміністративному плані, аніж, припустимо, в галузі театральній чи образотворчого мистецтва, де захист прав авторів є надійнішим. У той же час розвиток нових технологій у галузі мультимедійних творів вимагає

створення багатопрофільних товариств, які здійснювали б колективне управління авторським правом у різних галузях. Наприклад, товариства захисту авторського права у сфері драматичного й образотворчого мистецтва, аудіовізуальних творів мають об'єднатися, щоб надавати дозвіл мультимедійним користувачам, адже такі твори об'єднують в єдине ціле багато творів з інших галузей.

Інститут колективного управління правами є новим для українського законодавства, тому його сучасний стан обтяжений низкою проблем. Сьогодні не визначено ключових понять і правил, пов'язаних з функціонуванням системи ОКУП. Так, нормативно не визначено: (а) розміру частини зібраної ОКУП винагороди, що повинна йти на фінансування її адміністративної діяльності; (б) можливості застосування розширеного колективного управління; (в) меж застосування обов'язкового (примусового) колективного управління; (г) вимог до договорів між ОКУП і правоволодільцями, ОКУП і користувачами; (д) процедури створення ОКУП. Крім того, бракує діючого механізму контролю за діяльністю цих організацій. На даний час існує лише один контролюючий орган – Державний департамент інте-

лектуальної власності у складі Міністерства освіти і науки України.

Слушною є пропозиція врегулювати всі аспекти діяльності ОКУП у спеціальному законі, якому належить визначати основні принципи створення ОКУП, здійснення її діяльності й припинення існування [5]. Принциповою є вимога щодо сертифікації ОКУП, яка забезпечуватиме контроль з боку держави ще на стадії її створення. Вбачається доречним створення Палати України з питань колективного управління правами на твори, виконання, фонограми, відеограми, яка зобов'язана забезпечити контроль за діяльністю ОКУП з наданням їй широких повноважень: (а) щодо сертифікації й реєстрації ОКУП, (б) з розробки відповідних договорів, (в) із застосування санкцій тощо. Зауважимо, що сьогодні подібні закони уже діють у 10-ти європейських країнах.

Розвиток системи колективного управління в Україні має значний потенціал, який підтверджується її відповідністю світовому досвіду, загальним потребам володільців авторського й суміжних прав і користувачів різного репертуару, вимогам органів державної влади, забезпечуючи таким чином задовільну рівновагу між суспільними й приватними інтересами.

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 43. – Ст. 214.
2. Давиденко Т. Авторский подход к регистрации // Юрид. практика. – 2005. – № 25. – С. 1, 21. 3. Діллєнц В. Принципи передачі майнових прав // Авторське право і суміжні права. Європейський досвід: У 2-х кн. / Кн. 2: Виступи, статті європейських спеціалістів / Уклад. В.С. Дроб'язко. – К.: Вид. дім «Ін Юре», 2001. – 355 с. 4. Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 2. – С. 41. 5. Насадюк А. Коллективный посередник // Юрид. практика. – 2008. – № 23. – С. 6. 6. Рокічіолі Е.-П. Принципи успішного керівництва авторськими товариствами в різних країнах світу // Інтелектуальна власність. – 1999. – № 12. – С. 16-19. 7. Ступак С. Забезпечення інтелектуальної власності в мистецтві // Інтелектуальний капітал. – 2002. – № 2. – С. 43.

Надійшла до редакції 17.10.2008 р.